

Вікторія ШЕВЧЕНКО,
orcid.org/0000-0002-6348-2997
заслужений працівник культури України,
доцент кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету культури і мистецтва
(Київ, Україна) 7vita7@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РЕПЕРТУАРУ НАРОДНОГО ХОРУ: СТРІЛЕЦЬКІ І КОЗАЦЬКІ ПІСНІ

Стаття присвячена дослідженню трансформації сучасного репертуару українських народних хорів, поповнення його стрілецькими та козацькими піснями. В умовах повномасштабного вторгнення та зростання патріотичних настроїв, репертуар народних хорів наповнюється піснями, що мають глибоке історичне коріння та відіграють ключову роль у формуванні національної ідентичності. Дослідження пісень українських січових стрільців і козаків дозволяє не лише зрозуміти культурні процеси минулого, але й аналізувати сучасні тенденції, що проявляються у зростанні національній самосвідомості та вихованні патріотизму. Аналіз попередніх досліджень та публікацій вказує на відсутність наукових робіт, які б висвітлювали трансформацію репертуару сучасних народних хорів. В статті розглядаються зміни в репертуарі, що відображають соціокультурні тенденції та виклики сьогодення. В дослідженні згадуються праці таких дослідників, як А. Бондаренко, В. Шевченко, О. Ноздріна, Г. Павлюкова, П. Павлюченко та А. Гуменюк, що аналізують історичний розвиток репертуару українських народних хорів та вплив соціально-культурної обстановки на його формування. Особливу увагу приділено аналізу ролі стрілецьких та козацьких пісень у сучасному репертуарі народних хорів. Включення цих пісень сприяє відродженню історичних тем, вихованню патріотизму та моральної підтримки населення у важкі часи. Зокрема, наведено приклади оновлення репертуару Волинського народного хору, що адаптував свою програму відповідно до сучасних подій та потреб слухачької аудиторії. Підкреслюється важливість збереження та популяризації національної культурної спадщини через музичне мистецтво. Музичні характеристики історичних пісень завдяки своїй тематичній спрямованості виступають потужним джерелом формування сучасного національного музичного мистецтва, що надихає слухачів.

Ключові слова: народний хор, козацькі пісні, стрілецькі пісні, сучасний репертуар, культурна ідентичність, соціокультурні зміни, національна самосвідомість.

Victoria SHEVCHENKO,
orcid.org/0000-0002-6348-2997
Honored Worker of Culture of Ukraine,
Associate Professor at the Department of Musical Art,
Kyiv National University of Culture and Art
(Kyiv, Ukraine) 7vita7@ukr.net

FEATURES OF THE MODERN REPERTOIRE OF THE FOLK CHOIR: RIFLE AND COSSACK SONGS

The article is devoted to the study of the transformation of the modern repertoire of Ukrainian folk choirs, its replenishment with Riflemen and Cossack songs. In the context of a full-scale invasion and the growth of patriotic sentiment, the repertoire of folk choirs is filled with songs that have deep historical roots and play a key role in shaping national identity. The study of the songs of the Ukrainian Sich Riflemen and Cossacks allows not only to understand the cultural processes of the past, but also to analyse current trends that manifest themselves in the growth of national identity and the education of patriotism. The analysis of previous studies and publications indicates the lack of scientific works that would cover the transformation of the repertoire of modern folk choirs. The article examines the changes in the repertoire that reflect the socio-cultural trends and challenges of our time. The study mentions the works of such researchers as A. Bondarenko, V. Shevchenko, O. Nozdrina, H. Pavliukova, P. Pavliuchenko and A. Humeniuk, who analyse the historical development of the repertoire of Ukrainian folk choirs and the influence of the socio-cultural situation on its formation. Particular attention is paid to the analysis of the role of Riflemen and Cossack songs in the contemporary repertoire of folk choirs. The inclusion of these songs contributes to the revival of historical themes, fostering patriotism and moral support for the population in difficult times. In particular, examples of updating the repertoire of the Volyn Folk Choir, which has adapted its programme in accordance with current events and the needs of the audience, are given. The importance of preserving and promoting the national cultural heritage through musical art is emphasised. The musical characteristics

of historical songs, due to their thematic orientation, are a powerful source of formation of modern national musical art that inspires listeners.

Key words: folk choir, Cossack songs, rifle songs, modern repertoire, cultural identity, socio-cultural changes, national self-awareness.

Актуальність проблеми. Проблема збереження та популяризації національної культурної спадщини особливо гостро постає під час повномасштабного вторгнення. Репертуар народних хорів останнім часом поповнюється стрілецькими та козацькими піснями. Ці музичні жанри мають глибоке історичне коріння та відіграють ключову роль у формуванні і підтримці української національної ідентичності. Дослідження цих пісень не тільки допомагає зрозуміти культурні процеси минулого, але й дає змогу аналізувати сучасні тенденції її розвитку, що проявляються у зростанні національної самосвідомості та вихованні патріотизму.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. В роботах вітчизняних дослідників розглядаються особливості репертуару українських народних хорів другої половини ХХ – початку ХХІ ст. В статті А. Бондаренка детально досліджено зміни в репертуарі Національного заслуженого академічного українського народного хору імені Григорія Верьовки в історичній ретроспективі, вплив на нього соціальної й культурної обстановки в країні. Група авторів: В. Шевченко, О. Ноздріна й Г. Павлюкова в своїй статті звертають увагу на розширення репертуару народних хорів у відповідь на запити сучасної слухацької аудиторії. В статті П. Павлюченко досліджена діяльність Державного народного хору під керівництвом Г. Верьовки й доведено, що його репертуар був тісно пов'язаний з історичними, політичними та соціально-культурними реаліями радянської доби, що позначились на репертуарній політиці хорового колективу. А. Гуменюк в своїй роботі наводить характерні особливості українського народного хору, його організацію, практичну діяльність. Автор детально розглядає технічну та навчально-виховну роботу з хором, основні прийоми диригування ним та художню роботу над репертуаром. На жаль, у вітчизняній науковій думці відсутні дослідження, що були б присвячені розгляду сучасного репертуару народних хорів, його трансформації внаслідок повномасштабного вторгнення.

Мета статті полягає у висвітленні зміни в репертуарі народного хору, що відображає сучасні соціокультурні тенденції та виклики.

Виклад основного матеріалу. У сучасному культурному просторі України народні хори віді-

грають важливу роль, адже не тільки зберігають музичну спадщину, але й є активними учасниками культурного діалогу, що формує національну ідентичність. Завдяки їх виступам історія українського народу стає доступною і зрозумілою для широких мас, перетворюючись з архівних записів на живе мистецтво. Дослідження репертуару народного хору дає змогу простежити вплив діяльності хорових колективів на культурне життя країни. «Виконавський репертуар колективу є одним з найвагоміших чинників його художньої цінності, відповідності локальним виконавським традиціям та регіональним особливостям певного регіону» (Павлюченко, 2018: 547).

Репертуар народних хорів складається переважно з обробок українських народних пісень й авторських композицій вітчизняних композиторів. «Близько 90% репертуару – це українські пісні або авторські композиції на українські тексти, близько 10% – пісні інших народів світу або пісні, написані на іншомовні тексти» (Бондаренко, 2022: 261).

Репертуар народних хорів в ХХІ ст. поповнюється піснями сучасних представників неакадемічної музики. Так, в 2017 році на початку другого півфіналу пісенного конкурсу «Євробачення» (що проходив в Києві), було представлено попури з пісень переможців останніх років. Інтерпретації поп-хітів виконували солісти й Український народний хор ім. С. Павлюченка Київського національного університету культури. Не можна не погодитись з думкою групи дослідників: «Народні хори є колективами, що з одного боку, здатні бути носіями національної музичної культури, а з іншого – можуть відповідати запитам сучасної слухацької аудиторії, для якої притаманна своєрідна універсальність смаків, яка полягає у поєднанні різних стильових напрямків» (Шевченко, Ноздріна, Павлюкова, 2017: 231). Виконання відомих популярних пісень знайшло відгук у слухачів й надало нового звучання хітовим композиціям.

Композитори академічного спрямування час від часу пропонують свої твори народним хорам для виконання. Перебуваючи у пошуках нових тембрових барв, такі автори, як В. Зубицький й В. Самофалов віддали свої хорові твори, розраховані для академічного хора, керівникам народних колективів. Таким чином репертуар народних хорів поповнився масштабними композиціями

«Пори року» (4 слов'янські концерти для мішаного хору В. Самофалова) й хоровим концертом «Гори мої» В. Зубицького. Ці твори входять до репертуару Українського народного хору імені С. Павлюченка.

У репертуарі українських народних хорів у відповідь на повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році, відбулося значне відродження та адаптація традиційних тем, які відображували патріотичні настрої аудиторії. Символом незламності й волелюбного духу українського народу стала відома пісня «Ой у лузі червона калина». Вона вперше прозвучала у сольному виконанні Андрія Хливнюка, лідера гурту «Бумбокс» в перші дні вторгнення, а пізніше була інтерпретована гуртом «Пінк Флойд» й вийшла під назвою «Heу, Heу, Rise Up!». До концертних програм багатьох естрадних співаків починають потрапляти українські козацькі й стрілецькі пісні. До того ж репертуар хорових колективів поповнився піснями 100-річної давнини.

Зацікавленість козацькими та стрілецькими піснями під час війни в Україні пов'язана з кількома ключовими факторами, які впливають на національну свідомість та культурну спадщину, зокрема такими як символізм опору та боротьби за незалежність. Козацькі та стрілецькі пісні відображають теми військової слави, захисту рідної землі та боротьби за свободу. У контексті війни ці пісні набувають нового значення, виступаючи символами національного опору. Відбувається активізація національних символів, до яких належать і народні пісні.

Другим фактором є здатність цих пісень викликати сильні емоції, які піднімають моральний дух, що є важливим у воєнний час. Вони надають необхідну підтримку, нагадуючи про героїзм, стійкість та важливість віри в перемогу. Козацькі та стрілецькі пісні слугують засобами виховання патріотизму. Навчання молодших поколінь відбувається завдяки ознайомленню з пісенною культурною спадщиною. Пісні про козаків та стрільців розповідають про важливі моменти української історії, викликаючи повагу та любов до батьківщини. В умовах війни та соціальних потрясінь часто відбувається переосмислення культурних практик. Стрілецькі та козацькі пісні стають способом заповнення цього вакууму, надаючи нові змістовні орієнтири для слухацької аудиторії. Таким чином, козацькі та стрілецькі пісні виконують важливі функції в контексті війни, виступаючи могутніми засобами збереження фольклорної спадщини, виховання патріотизму, символом опору та боротьби за незалежність.

А. Гуменюк зазначає: «Добір репертуару – найвідповідальніше завдання керівника народного хору. Від цього набагато залежить успіх роботи. Ідейно витриманий, художньо повноцінний репертуар зацікавлює й розвиває колектив, викликає інтерес слухача до роботи хору. Репертуар – основа існування колективу, а водночас – і дзеркало його діяльності» (Гуменюк, 1969: 73).

Включення в репертуар народного хору стрілецьких та козацьких пісень сприяє відродженню історичних тем: козацькі пісні, що виникли в XVI–XVII століттях, зараз часто виконуються, щоб викликати відчуття єдності та стійкості. Ці пісні традиційно присвячені темам битви, героїзму та боротьби українського козацтва, які перегукуються з сучасним контекстом оборони та національної ідентичності. Багато традиційних пісень адаптовано для відображення поточних подій. «Деякі з козацькі пісні набули значення народного гімну («Гей, не дивуйте, добрії люди», «Ой у лузі червона калина», «Нумо, хлопці, до зброї!»)» (Єфремова, 2013).

Тексти цих пісень в наш час можуть бути дещо змінені або повністю переписані, щоб безпосередньо розповідати про досвід військових і цивільних громадян у поточному конфлікті. Це пісні, які спочатку розповідали про історичні битви чи фольклорних героїв, а тепер співають на знак солідарності з сучасними захисниками. Стрілецькі пісні, що є більш сучасними та були особливо популярними під час воєн XX-го століття, також пережили відродження. Ці пісні тематично зосереджуються на житті та емоціях солдатів, їхніх жертвах і конкретних реаліях війни. Актуальними в наш час є теми опору загарбникам і стійкості перед обличчям лиха. Вони відображають як історичні битви, так і поточну боротьбу, створюючи паралелі, що пов'язують минуле та сьогодення.

Народні хори часто виконують освітню роль, використовуючи свої виступи для збереження української культурної спадщини та ознайомлення вітчизняної та міжнародної аудиторії з історією України. Українські народні хори, завдяки розширенню своєї присутності на міжнародних сценах у рамках культурної дипломатії та задля отримання міжнародної підтримки, набувають виключного значення. Їх виступи часто включають інтерпретації як історичних, так і адаптованих творів, щоб передати глибину української культурної та сучасної екзистенційної боротьби.

Концерти часто містять номери, що присвячені вшануванню пам'яті тих, хто загинув у війні за незалежність, зміцнюючи зв'язки членів громади. Пісні, які оплакують втрати, але водночас про-

славляють героїзм, звучать особливо актуально. Цей репертуар, що розвивається, не тільки збереігає живими українські народні традиції, але й адаптує їх до сучасних потреб і вираження національної ідентичності в часи кризи.

У контексті триваючої повномасштабної війни в Україні, Волинський народний хор, під керівництвом Олександра Стадника, відповідно оновив свій музичний репертуар завдяки включенню до нього стрілецьких та повстанських пісень, що відображає зростаючу роль патріотичних композицій у сучасному культурному просторі України. За словами художнього керівника, під час концертних виступів та через онлайн-платформи хор представляє 15 нових творів, що відповідають тематиці національної боротьби та опору.

Після відновлення репетицій у воєнний період, колектив організував серію офлайн концертів, які мали на меті не лише культурне відродження, але й психологічну підтримку місцевих жителів та внутрішньо переміщених осіб. Тамара Кришук, артистка хору, наголосила на емоційній складовій виступів, акцентуючи на співпереживанні та емпатії до слухачів, які втратили домівки та близьких через війну. Така культурна діяльність хору не тільки сприяє збереженню української музичної спадщини, але й активно впливає на формування національної

ідентичності в умовах війни, використовуючи музику як засіб моральної підтримки.

Висновки. Серед різноманіття жанрів і стилів, які виконують народні хори, особливе місце займають стрілецькі та козацькі пісні – два напрями, які несуть у собі глибокий історичний відбиток і емоційну насиченість. Стрілецькі пісні, відомі своїми мотивами боротьби за національну свободу, та козацькі пісні, що відображають вільний дух українського козацтва, виконують важливу функцію у вихованні національної самосвідомості. Ці пісні не тільки розповідають про минулі подвиги, але й викликають почуття гордості та поваги до історії свого народу, стаючи символами незламності та героїзму.

В контексті війни в Україні відбувається активізація національних символів, до яких належать і народні пісні. Вони піднімають моральний дух і надають необхідну підтримку, нагадуючи про героїзм, стійкість та віру в перемогу. Такі пісні стають засобами виховання патріотизму, навчання молодших поколінь важким моментам української історії. За роки війни Волинський народний хор оновив свою програму відповідно до сучасних подій та потреб слухацької аудиторії. Завдяки включенню до нього стрілецьких та повстанських пісень під час концертних виступів, він здійснює психологічну підтримку місцевих жителів та внутрішньо переміщених осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко А. Репертуар хору імені Верьовки: жанрова і стильова еволюція. Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації. 2022. Івано-Франківськ, Україна. МЦНД. С. 260–262.
2. Волинський народний хор поповнив репертуар стрілецькими і повстанськими піснями URL: <https://suspilne.media/lutsk/248732-volinskij-narodnij-hor-popovniv-repertuar-strileckimi-i-povstanskimi-pisnami/> (дата звернення 07.05.2024)
3. Гуменюк А. Український народний хор: методичні поради. Київ. 1969. 122 с.
4. Єфремова Л. Козацькі пісні. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-8097#:~:text=%D0%9A%D0%9E%D0%97%D0%90%CC%81%D0%A6%D0%AC%D0%9A%D0%86%D0%9F%D0%86%D0%A1%D0%9D%D0%86%CC%81%20%E2%80%93%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BURLA%D0%B8%D1%85%D1%84%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%85,%2D%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D0%B2.> (дата звернення: 10.05.2024)
5. Павлюченко П. Особливості репертуару народного хору під керівництвом Григорія Верьовки. «Young Scientist» № 2 (54) February, 2018. С. 547–549.
6. Шевченко В., Ноздріна О., Павлюкова Г. Стильові модифікації репертуару народних хорів. Молодий вчений. 2017. № 9. С. 229–232.

REFERENCES

1. Bondarenko A. (2022) Repertoire of the choir named after Verovka: genre and style evolution. [Repertoire of the choir named after Verovka: genre and style evolution]. Scientific space: current issues, achievements and innovations. Ivano-Frankivsk, Ukraine. MCND with. 260–262 [in Ukrainian].
2. Volynskiy narodnyi khor popovnyv repertuar strileckymy i povstanskymy pisniamy. URL: <https://suspilne.media/lutsk/248732-volinskij-narodnij-hor-popovnyv-repertuar-strileckimi-i-povstanskimi-pisnami/> (data zvernennia 07.05.2024) [in Ukrainian].
3. Humeniuk A. (1969) Ukrainyskyi narodnyi khor: metodychni porady [Ukrainian folk choir: methodical advice]. Kyiv. 122 s. [in Ukrainian].

4. Yefremova L. Kozatski pisni [Cossack songs]. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: <https://esu.com.ua/article-8097#:~:text=%D0%9A%D0%9E%D0%97%D0%90%CC%81%D0%A6%D0%AC%D0%9A%D0%86%20%D0%9F%D0%86%D0%A1%D0%9D%D0%86%CC%81%20%E2%80%93%D0%B2%D0%B8%D0%B4%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BURLA%D0%B8%D1%85%20%D1%84%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%85,%2D%D0-%B2%D0%B8%D0%B7%D0%B2>. (data zvernennia: 10.05.2024)

5. Pavliuchenko P. (2018) Osoblyvosti repertuaru narodnoho khoru pid kerivnytstvom Hryhoriia Verovky [Peculiarities of the repertoire of the folk choir under the direction of Hryhoriy Verevka]. «Young Scientist» № 2 (54) February, s. 547–549.

6. Shevchenko V., Nozdrina O., Pavliukova H. (2017) Stylovi modyfikatsii repertuaru narodnykh khoriv [Stylistic modifications of the repertoire of folk choirs]. Molodyi vchenyi. № 9. S. 2290232.